

УДК 332.025.12:339.747

МІЖДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

ОЛЕШКО А., к. е. н., докторант Національного університету
державної податкової служби України

Сучасна глобальна фінансова криза і негативні економічні процеси, пов'язані з нею, остаточно розвіяли міф про здатність глобальної господарської системи до самоналаштування та довели хибність надмірної лібералізації та дерегуляції економіки.

Із 2008 р. світ переживає такий спад економічної активності розвинених ринків, якого не було з часів Великої депресії 30-х років ХХ ст. Процес скорочення кредитних ресурсів, що розпочався наприкінці 2007 р., прискорився і призвів до фінансової нестабільності, різкого падіння цін на акції, подорожчання кредитів, зростання витрат фінансових організацій, спрямованих на захист від дефолту, зменшення активів банківських установ. Результатом цих процесів стало банкрутство банків розвинених країн і зростання ризиків невиконання контрагентами своїх фінансових зобов'язань. Ситуація ускладнилась тим, що стрімкий спад у світовій економіці взаємопов'язаний із нафтовою, продовольчою, іпотечною, кредитною, біржовою кризами. Виникли прямі загрози розгортання незворотних процесів у напрямі поширення кризових явищ на реальний сектор економіки.

Внаслідок кризових явищ на світових фінансових ринках відбулось уповільнення темпів світового економічного зростання. Песимістичними є прогнози міжнародних фінансових організацій щодо економічного розвитку країн світу в короткостроковій перспективі. За прогнозом МВФ, уточненим у вересні 2008 р., світові темпи приросту ВВП наприкінці цього року суттєво знизяться, причому економічний спад у розвинених країнах буде значно масштабнішим, ніж в інших країнах світу, що видно із *таблиці* [1].

За таких умов запобігти подальшому розгортанню фінансової кризи у глобальній господарській системі практично неможливо. Однак своєчасно прийняті ефективні антикризові заходи дозволять мінімізувати негативні наслідки кризових явищ для національних господарств та унеможливити розгортання загальноекономічних криз.

	Темпи приросту ВВП (у відсотках до попереднього року)			
	2006	2007	прогноз	
			2008	2009
<i>Світовий ВВП</i>	5.1	5.0	3.9	3.0
<i>Країни з розвинутою економікою</i>	3.0	2.6	1.5	0.5
США	2.8	2.0	1.6	0.1
Велика Британія	2.8	3.0	1.0	-0.1
Японія	2.4	2.1	0.7	0.5
<i>Країни зони Євро</i>	2.8	2.6	1.3	0.2
Німеччина	3.0	2.5	1.8	-
Франція	2.2	2.2	0.8	0.2
Італія	1.8	1.5	-0.1	-0.2
<i>Нові індустріальні країни Азії</i>	5.6	5.6	4.0	3.2
Китай	11.6	11.9	9.7	9.3
<i>Центральна і Східна Європа</i>	6.7	5.7	4.5	3.4
Росія	7.4	8.1	7.0	5.5
Україна	7.3	7.6	6.4	2.5

Проблематику державного регулювання кризових явищ фінансових ринків у контексті глобалізаційних процесів досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема Д. Майєр, А. Філіпенко [2], Д. Сорнетте [3], О. Білорус [4], В. Геєць [5] та ін. Водночас унікальність кожної фінансової кризи за своїми сутнісними характеристиками вимагає всебічного дослідження механізму розгортання і причинно-наслідкових зв'язків світових кризових процесів, визначення впливу регулюючих засобів на їх протікання.

Вирішення проблем виходу з фінансової кризи та пом'якшення її наслідків для національних господарств передбачають реалізацію синхронізованих дій країн світу, спрямованих на продукування та впровадження ефективних механізмів державного регулювання.

Посилення взаємозалежності національних господарських систем у глобалізованому світі зумовлює необхідність розвитку скоординованого багатостороннього регулювання економічної діяльності між країнами-учасниками міжнародних економічних відносин. Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні економічні організації, які є інституційними структурами координації та регулювання співробітництва в усіх сферах міжнародних економічних відносин. Міжнародні економічні та фінансові організації, зокрема Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Організація з економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), Світовий банк, Світова організація торгівлі (СОТ), Міжнародний валютний фонд (МВФ) концентрують дослідницькі інтереси на заходах своєчасного запобігання фінансовим кризам, а в разі їх виникнення – нейтралізації або пом'якшенні їх негативних наслідків.

З метою ліквідації кризових явищ Декларацією щодо спільного плану дій країн зони євро визначено такі першочергові антикризові заходи [6]:

по-перше, запобігання поширенню кризових явищ на реальний сектор економіки. Створення передумов для економічного зростання та високого рівня зайнятості шляхом оздоровлення фінансових систем, недопущення зниження рівня довіри вкладників до фінансових інституцій;

по-друге, здійснення спільних скоординованих дій, спрямованих на підтримку національних фінансових систем шляхом застосування ефективних інструментів підтримки фінансових інституцій та превентивних заходів щодо недопущення їх руйнації, підвищення безпеки банків та їх захисту шляхом надання державних гарантій за депозитами;

по-третьє, узгодження і координація дій щодо регулювання ринків до моменту виходу із кризи, вирішення проблем адресного фінансування банків з метою підвищення їх ліквідності і платоспроможності;

по-четверте, фінансова підтримка банків шляхом виділення всіма членами ЄС грошових коштів на подолання кризи;

по-п'яте, підтримка фінансової системи за такими напрямками:

- сприяння забезпеченню належного рівня ліквідності банків;
- субсидювання та проведення рекапіталізації банків, які знаходяться в скрутному становищі;
- забезпечення фінансових інституцій додатковими ресурсами, необхідними для фінансування економіки;
- забезпечення гнучкості системи фінансового регулювання в умовах кризи;
- посилення координації дій між європейськими країнами щодо подолання кризових явищ;
- взаємне врахування інтересів Європейського банку та центральних банків країн-членів Європейського Союзу;
- вдосконалення умов рефінансування банків, у тому числі продовження строків фінансування, надання урядами методичної допомоги центральним банкам щодо фінансового регулювання.

За оцінками експертів для забезпечення зростання приватного кредитування помірними темпами найближчі декілька років провідним глобальним банкам необхідно близько 675 млн доларів США додаткових ресурсів [7]. Сукупні витрати країн-членів ЄС на реалізацію плану подолання фінансової кризи та здійснення антикризових заходів становитимуть 1873 млн євро [6]. Зокрема Урядом Франції прийнято рішення щодо виділення на ці цілі 360 млн євро, з них: 320 млн євро під надання державних гарантій за банківськими вкладками, 40 млн євро на реалізацію заходів із стабілізації фінансового ринку. Уряд Німеч-

чини виділив 500 млн євро, з них: 400 млн євро під надання державних гарантій за банківськими вкладками та 100 млн євро на реалізацію заходів зі стабілізації фінансового ринку.

Провідна роль у міжнародному співробітництві щодо подолання світових фінансових криз ХХІ ст. належить МВФ, який здійснює запозичення, нагляд, дослідження та консультації з питань економічного розвитку. Концептуальна позиція МВФ з питань подолання глобальної фінансової кризи 2008 р. ґрунтується на необхідності державного регулювання економіки на основі спільних дій країн-учасників міжнародних економічних відносин. Слід зазначити, що в умовах фінансових криз 1997 та 2001 років, рекомендації МВФ щодо поліпшення фінансового та економічного стану розвинених економік ґрунтувались на ліберальному підході, який передбачав мінімальне втручання урядів у механізм функціонування ринкового господарства. Такі фундаментальні зміни в підходах до державного регулювання світових кризових явищ є результатом масштабних досліджень впливу регулюючих засобів на економічне зростання, здійснених міжнародними організаціями упродовж останніх років.

З метою подолання глобальної фінансової кризи 2008 р. виділено чотири групи антикризових заходів, що ґрунтуються на принципах підзвітності державних регулюючих органів у фінансовій сфері [8]:

- прямі державні гарантії за зобов'язаннями фінансових установ;
- викуп державою сумнівних активів за справедливою ціною;
- вливання капіталу в економіку (у тому числі державна підтримка приватного сектору економіки шляхом дольового державного і приватного інвестування);
- міжнародна співпраця, що ґрунтується на проведенні спільних консультацій, прийнятті узгоджених рішень, які не суперечать національним інтересам жодної з країн-учасників міжнародних економічних відносин.

Глобальні фактори, пов'язані зі світовою фінансовою кризою, чинять вплив на країни з ринками, що формуються. Нестабільність на світових фінансових ринках негативно відобразилась на функціонуванні фінансової сфери в країнах СНД у цілому та в Україні, зокрема. Для підвищення стабільності фінансових ринків, що формуються, МВФ рекомендує [9]:

- сприяти формуванню диверсифікованої бази інвесторів, стимулювати інституційних інвесторів;
- здійснювати ефективну цінову політику;
- сприяти розвитку інфраструктури, прийняттю правових, регуляторних і пруденціальних правил, що відповідають міжнародній практиці;
- забезпечувати ефективне функціонування фондових бірж.

Ці рекомендації носять загальний настановний характер. Водночас, ефективність впровадження рекомендацій міжнародних фінансових і економічних організацій у кожній конкретній країні значною мірою залежить від досконалості механізму їх адаптації та вмонтування в регулюючі системи національних економік.

У глобалізованому світі взаємодія і взаємопроникнення національних господарських систем породжують та відтворюють ефект міжнародної синергії. Саме тому, крім загальних принципів державного регулювання, здійснення міждержавного регулювання економіки в будь-яких глобальних кризових ситуаціях потрібно враховувати такі принципи:

- *упередження кризових явищ і своєчасності прийняття рішень* – ґрунтується на взаємних консультаціях між державами та дослідженнях економічних процесів у латентній стадії розгортання кризи. Реалізація цього принципу також передбачає швидке реагування урядів країн-учасників міжнародних економічних відносин на виявлені та/або прогнозовані негативні тенденції розвитку світової економіки шляхом прийняття взаємоузгоджених рішень щодо засад державного регулювання та взяття на себе зобов'язань щодо їх виконання;

- *скоординованості* – передбачає координацію дій урядів і центральних банків країн-учасників міжнародних економічних відносин і впровадження механізмів ефективної взаємодії інституціональних елементів національних економік у подоланні кризових явищ;

- *синхронізованості* – реалізується шляхом впровадження погоджених на міждержавному рівні антикризових заходів синхронно в усіх національних економіках;

- *взаємоузгодженості інтересів* – передбачає врахування інтересів і досягнення консенсусу з питань міждержавного регулювання між усіма країнами-учасниками міжнародного співробітництва та недопущення дій, що можуть чинити негативні впливи на інші країни світу.

В умовах глобалізації та інституціалізації світового ринку розвиток міждержавного регулювання економічного розвитку, а також удосконалення його механізму дозволять мінімізувати негативні зовнішні впливи на національні господарські системи, спричинені як фінансовими, так і іншими видами кризових процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *World economic outlook. Financial stress, downturns, and recoveries.* — Washington : IMF, 2008. — October. — 300 p.
2. *Майєр Д. М.* Основні проблеми економічного розвитку / Д. М. Майєр, Д. Е. Раух, А. С. Філіпенко ; під ред. А. С. Філіпенка ; пер. з англ. — К. : Либідь, 2003. — 684 с.

3. *Сорнетте Д.* Как предсказывать крахи финансовых рынков: критические события в сложных финансовых системах / Дидье Сорнетте [пер. с фр. Т. Черпакова]. — М.: SmartBook-2008. — 400 с. — (Библиотека Принстонского университета).
4. *Глобальний конкурентний простір* / [О. Г. Білорус, Ю. М. Пахомов, І. Ю. Гузенко та ін.]; ред. О. Г. Білорус. — К.: КНЕУ, 2007. — 680 с.
5. *Кризові явища у світовій економіці та антикризова політика України* / [В. М. Геєць, О. І. Барановський та ін.]; ред. В. М. Геєць. — К.: НАН України, Ін-т економічного прогнозування, 2002. — 76 с.
6. *Full statement from eurozone summit* [Електронний ресурс] // Financial Times. — 2008. — 12 october. — Way of access : <http://www.ft.com>.
7. *Global financial stability report. Financial stress and deleveraging macrofinancial implication and policy.* — Washington: IMF, 2008. — October. — 226 p.
8. *Прес-реліз МВФ № 08/245* [Електронний ресурс]. — Вашингтон: МВФ. — 2008. — 10 жовтня. — Режим доступу : <http://www.imf.org>.
9. *World economic outlook. Financial stress, downturns, and recoveries.* — Washington: IMF, 2008, october. — 300 p.